

Hrvatska mora biti, snažnije nego dosad, jamac o(p)stanku Hrvata u Srbiji.

dr. sc. **DRAŽEN ŽIVIĆ**

demograf, pomoćnik ravnatelja
Instituta društvenih znanosti »Ivo Pilar«

Hrvatska manjinska zajednica u Srbiji integrativni je, a ne remetilački dio srbijanskog društva.

Ako promatramo teritorij Vojvodine i Srbije, u kom razdoblju je najviše bilo Hrvata? Što su bili razlozi da nakon toga Hrvata bude sve manje?

Sloboda nacionalnog opredjeljenja

Po popisu iz 1961. godine Hrvata je u Srbiji bilo skoro 200 000. Pol stoljeća kasnije, popis je pokazao kako ih je skoro pet puta manje. Svemu tome značajno su pridonijeli društveni i politički procesi kojima su Hrvati bili izloženi u posljednjih pedesetak i više godina, smatra dr. sc. Dražen Živić, pomoćnik ravnatelja Instituta društvenih znanosti »Ivo Pilar«.

Prema rezultatima službenih popisa stanovništva koji su u bivšoj Jugoslaviji, a time i u Srbiji, održani nakon Drugoga svjetskog rata (počevši s 1948.), prigodom kojih se stanovništvo popisivalo i s obzirom na nacionalnu pripadnost, najveći broj izjašnjenih Hrvata zabilježen je 1961. godine. Tada je u Srbiji (uključujući i teritorij Kosova i Metohije) popisano ukupno 196 409 osoba koje su se izjasnile Hrvatima, od kojih u Vojvodini njih 145 341 ili 74 %. Nakon te godine počinje više

od pola stoljeća dugo razdoblje izrazite depopulacije, odnosno demografskog regresa hrvatske populacije na tom prostoru. Prema rezultatima posljednjega popisa iz 2011. godine, u Srbiji se 57 900 osoba izjasnilo Hrvatima, od kojih 47 033 ili 81,2 % u Vojvodini. U odnosu na maksimum naseljenosti, do 2011. godine broj izjašnjenih Hrvata u Srbiji i Vojvodini je smanjen za nešto više od dvije trećine, pa se oni, prema intenzitetu međupopisne promjene nalaze u najnegativnijem tipu – *demografsko izumiranje*. Niz je demografskih i nedemografskih razloga koji su kontinuiranim i sinergijskim djelovanjem proizveli tako snažnu depopulaciju Hrvata. Među uže demografske čimbenike treba uključiti negativnu bioreprodukciju (veća smrtnost od rodosti), brojno iseljavanje pod utjecajem političkih i ekonomskih razloga, vrlo neujednačen sastav stanovništva po spolu i dobi te ubrzano demografsko starenje, koje je značajno reduciralo demografske potencijale hrvatske populacije. Svemu tome su značajno pridonijeli društveni i politički procesi kojima su Hrvati bili izloženi u posljednjih pedesetak i više godina. Među njima se posebno ističu: jaki pokušaji srbijanskih vlasti u pravcu

»dekroatizacije« hrvatske populacije, a koje je najjasnije vidljivo u afirmaciji bunjevačkog, a u novije vrijeme i šokačkog nacionalnog opredjeljenja; politički pritisci i etnički motivirano nasilje nad Hrvatima, napose tijekom kriznih i ratnih 90-ih godina 20. st., što je izazvalo veliki izbjeglički val prema Hrvatskoj; neriješeno hrvatsko manjinsko pitanje i loš društveni, politički i ekonomski položaj Hrvata; nedovoljna izgrađenost i stabilnost hrvatskih manjinskih institucija; nedovoljno afirmativan odnos službene hrvatske državne politike prema Hrvatima u Srbiji te različita popisno-metodološka rješenja u pojedinim popisima, koja su, nažalost, omogućila diferencijaciju hrvatskog etničkog korpusa na u popisu izjašnjene Hrvate, Bunjevce i Šokce, ali i one koji se nisu željeli nacionalno izjasniti, a hrvatskog su etničkog podrijetla.

Može li se nekim mjerama utjecati da se krivulja demografskog pada uspori? Koliko je tu važna potpora iz Hrvatske?

Objektivno govoreći, nepovoljni demografski trendovi i procesi nisu ka-

Uloga matične domovine je iznimno važna, ne samo u svjetlu ostvarenja dobrih hrvatskosrpskih međudržavnih odnosa, nego i u konkretnoj financijskoj i drugoj pomoći hrvatskim organizacijama, napose u domeni obrazovanja, znanosti i kulture. Hrvatska mora biti, snažniji nego do sada, jamac o(p)stanku Hrvata u Srbiji.

rakteristika samo Hrvata u Srbiji, nego i većine drugih nacionalno izjašnjenih zajednica, uključujući i najbrojniju – srpsku, kao i ukupnog stanovništva Srbije. Nepovoljan odnos između rađanja i umiranja te imigracije i emigracije, uz pogoršanje vitalnih demografskih struktura – temeljna su obilježja depopulacije Srbije i njezinoga demografskog nazadovanja. Rezultati skorog popisa će pokazati koliko je depopulacija uznapredovala i što se može očekivati u budućnosti. Hrvati su već sada suočeni s ozbiljnim manjkom vlastitih demoreproduktivnih i demografskih potencijala i kao relativno malobrojna zajednica ne mogu se sami suočiti s lošim demografskim scenarijem. Ako će Srbija ozbiljno, dugoročno i cjelovito provoditi demografsku politiku u svim njezinim segmentima (populacijskom, obiteljskom, ekonomskom, poreznom, stambenom, socijalnom i dr.), onda se može očekivati da će se barem dio tih pozitivnih nastojanja preliti i na hrvatsku zajednicu. Temeljni je preduvjet tomu poboljšanje općeg položaja Hrvata koji se

trebaju jače integrirati i biti prihvaćeni u srbijansko društvo, osiguravajući pritom dovoljno potencijala za očuvanje vlastitog nacionalnog, vjerskog i kulturnog identiteta. Uloga matične domovine je iznimno važna, ne samo u svjetlu ostvarenja dobrih hrvatskosrpskih međudržavnih odnosa, nego i u konkretnoj financijskoj i drugoj pomoći hrvatskim organizacijama, napose u domeni obrazovanja, znanosti i kulture. Hrvatska mora biti, snažnije nego dosad, jamac o(p)stanku Hrvata u Srbiji.

Po popisu iz 2011. godine izjašnjenih Hrvata u Srbiji je 57 900. Oko 300 000 stanovnika Srbije tada je ostalo neizjašnjeno, neopredijeljeno i ostalo u smislu nacionalne pripadnosti. Može li se reći da je u tih 300 000 znatan broj mimikriziranih Hrvata? I što bi mogli biti razlozi te mimikrije?

Nema nikakve sumnje da se među nacionalno neizjašnjenim i neopredijeljenim stanovnicima Srbije nalazi i određeni broj etničkih Hrvata, koji su iz različitih razloga odlučili ne izjasniti se u smislu nacionalne pripadnosti. Imamo li dovoljno argumenata za ocjenu ili pretpostavku da je riječ o »znatnom broju«, nisam siguran, ali da bi broj Hrvata u popisima stanovništva u Srbiji bio veći da nije bilo takvog izjašnjavanja – to je sigurno. Razlozi popisne mimikrije? Manje-više svi oni nedemografski čimbenici kretanja broja i strukturno-demografskog razvoja Hrvata u Srbiji koji su već u odgovoru na prvo pitanje apostrofirani, a odnose se na položaj Hrvata kao pripadnika manjinske zajednice. Popisna mimikrija nasuprot popisne identifikacije trebala je iz

... izjašnjavanje Hrvatima pridonosi jačanju demografskih, ali i demokratskih kapaciteta zajednice, koja brojčano, ekonomski i obrazovno ojačana, zauzima bolju i snažniju poziciju u suvremenom srbijanskom društvu...

kuta osoba koje su iskoristile mogućnost da se suzdrže od nacionalnog izjašnjavanja olakšati njihov društveni položaj kao i položaj na tržištu rada, i to u sredini koja nije bila, i još uvijek nije, sklona Hrvatima. Jesu li u toj igri »skrivača« između objektivnosti i pragmatizma uspjeli teško je sa sigurnošću kazati. Svakako treba imati u vidu da su i pripadnici drugih etničkih skupina i zajednica koristili pravo nacionalnog neizjašnjavanja.

Idemo u susret popisu stanovništva u Srbiji. Zašto je važno izjasniti svoju nacionalnu pripadnost, biti dio zajednice?

Odgovor na ovo pitanje usmjerio bih u dva pravca. Prvo, pretpostavka očuvanja vlastitog nacionalnog identiteta, u ovom slučaju hrvatskog u Srbiji, jest svijest o nacionalnoj pripadnosti, a ona se, uz druge oblike, može vrlo jasno identificirati iskazom nacionalne pripadnosti u popisu stanovništva. Drugim riječima, tko se u Srbiji, ili bilo gdje drugdje u svijetu, osjeća pripadnikom hrvatskoga naroda treba imati svijest i slobodu tako se izjasniti, jer time jača svoj osobni, ali i kolektivni nacionalni identitetski osjećaj, nasuprot

različitim asimilacijskim procesima. Biti, i javno izjasniti se Hrvatom, treba biti izraz vlastitog nacionalnog opredjeljenja, ne dovodeći time u pitanje procese društvene integracije u sredini koja dominantno u etničkom kontekstu nije hrvatska. Drugo, izjašnjavanje Hrvatima pridonosi jačanju demografskih, ali i demokratskih kapaciteta zajednice, koja brojčano, ekonomski i obrazovno ojačana, zauzima bolju i snažniju poziciju u suvremenom srbijanskom društvu koje se nalazi u procedurama prijma u Europsku uniju što među prioritete stavlja osiguranje učinkovitih oblika i elemenata zaštite ljudskih prava i prava nacionalnih manjina. Hrvati kao i svi drugi stanovnici Srbije trebaju imati pravo i slobodu izjasniti se prema vlastitoj savjesti i nacionalnom opredjeljenju ma koliko to drugima bilo neshvatljivo ili neprihvatljivo. Na tom se polju testiraju demokratski kapaciteti današnje Srbije. Hrvatska manjinska zajednica u Srbiji integrativni je, a ne remetilački dio srbijanskog društva. Sloboda da se izjasne Hrvatima u popisu 2022. godine ojačat će poziciju hrvatske manjinske zajednice, ali i srbijanskog društva kao dobrohotnog prema vlastitom manjinskom stanovništvu.